

Az erőgyűjtés ideje

Hisszük, hogy egy-egy politikai választás nem képes végérvényesen zsákutcába terelni ígéretes folyamatokat. Károkat azonban okozhat: jelentősen visszavethet jó kezdeményezéseket, elapaszthat éltető forrásokat, a politika önként feladhat számos nehezen kivívott pozíciót, s döntési helyzetbe kerülhet az erkölcsnélküliség. Pénz, piac és „hatékonyság” természetes gátjait lelkes mozgalmárok bontják hazánkban és szerte a világon, s a medren kívül szennyessé vált áradat sok új vagy befejezetlen építményt magával ragad.

A helyzet azonban lehetőségeket is kínál. Csak sikerüljön a sarokba hajtani a felénk nyújtott gumicsontokat! Csak legyen erőnk megállni és elgondolkodni! Hiszen a reményt keltő, jó szándékú, jól-rosszul tállalt politikai szándékok elleni támadások lassan elcsendesednek, s nem emészt fel ropant energiákat a védekezés. A magyar nagypolitikában, úgy tűnik, ma esélyük sincs az emberi teljességre törekvés feltételeit jelentősen javító programoknak. Mindenütt a szolgálalkú hódolat a „van”-nak – a „másként is lehet” parkoló pályán vesztegel. Ideje levonnunk a közelmúlt tanulságait, meghaladnunk a politikai bal-jobb különbségtételt, s megkezdenünk egy új, érték-elvű stratégia kidolgozását. Ez az erőgyűjtés ideje.

Az építkezéshez számos értékes forrás áll rendelkezésre, még ha túlkínálatról nehéz is volna beszélni. Az Altern-csoport először két új könyvet ajánl az olvasó figyelmébe. A Válasz Könyvkiadó a nyáron válogatást jelentetett meg a *Kovász* első három, ma már csak az interneten hozzáférhető évfolyamának írásából. A kötet az Altern-csoport hitvallását, David C. Korten 1998-as, mondanivalójában még mindig aktuális budapesti előadását, s számos magyar szerző írását tartalmazza. Címe – *Emberközpontú gazdaságot!* – hűen tükrözi azt az értékválasztást, „*amely nem helyesli a természeti környezet kizsákmányolását, elveti a technológiai optimizmust (a minden környezeti probléma technikai leküzdésébe vetett hitet), és arra emlékezteti az embert, hogy különlegessége éppen a teremtés iránti alázatából eredhet, tisztelve és óvva önmagát, illetve valamennyi élőlényt és élő rendszert*”. (Idézet a könyv bevezetőjéből.)

A Kairosz Kiadónál most megjelent *Gyökereink* az örömről és gazdagságról szól egy világméretű fogyasztói társadalomban. A könyv mellett érvel, hogy a fogyasztói társadalomtól való távolságtartás, a materializmus taposómalmából való kilépés leginkább a teljességhez szükséges gyökerek ápolásával valósítható meg. E gyökerek az ember társas, kulturális, természeti és vallási szükségleteit jelentik, amelyekre egyformán oda kell figyelnünk. Az elméleti fejtegetést egyesült államokbeli, székelyföldi és magyar-

országi kutatások tapasztalatai támasztják alá. (Mindkét könyvről további információ található a lap végén, az Altern-hirekben.)

E számunk, szándékaink szerint, az alkotó gondolkodást, az értelmes stratégiaalkotást segíti elő. Első cikkünk *Lányi* András író munkája, aki az ELTE Szociológiai Intézetének munkatársa és a Humánökológia szakirány vezetője. Az írás a zöldmozgalom politikai vonatkozásait elemzi. Lányi vallja, hogy a természet és a társadalom problémáit a maguk teljességében látó ökológiai politika nem helyezhető el a politikai bal-jobb tengelyen, jóllehet baloldali és konzervatív gyökerekből egyaránt táplálkozik. A szerző szerint a napjaink kihívásainak leginkább megfelelő politika „*a technológiai imperatívusz helyébe a kímélet és az elővigyázatosság elvét állítja. A mennyiségi növekedéssel szemben a dolgok emberi léptékének megőrzését részesíti előnyben. A szabadságban a más életformák iránti nyitottságot, a mások szabadsága iránti elkötelezettséget hangsúlyozza. A versengést a segítő együttműködés érdekében korlátozná. A társadalmi igazságosság zálogát nem az egyenlőség elvének érvényesítésében látja, hanem a különbségek tiszteletén alapuló kölcsönös segítségben*”.

Második írásunk a közgazdaságtanban méltatlanul mellőzött *Nicholas Georgescu-Roegené*, aki a beszűkült gazdasági felfogást a fizika törvényszerűségeinek bevonásával tágítja. A puszta tény, hogy az írás több mint harminc évvel ezelőtt készült, döbbenetes erővel világít rá arra, milyen nehézkes és megcsontosodott tudományág a napjainkban is változatlan formában uralkodó neoklasszikus közgazdaságtan. *Georgescu-Roegen* gondolatai az eltelt évtizedek alatt mit sem veszítettek érvényükből, sőt, az azóta is egyre fokozódó környezeti válság további súlyt ad nekik. Magyar nyelven most válik az írás először hozzáférhetővé, ami a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Társadalomelméleti Kollégiumában működő *Ökológiai közgazdaságtan* kör munkálkodásának köszönhető. E kollégium diákjai máris kötelezően tanulmányozzák a „zöld” közgazdaságtant, s egyik oktatójuk éppen a cikk fordítója, *Kacsuk* Zoltán.

Georgescu-Roegen cikke, mely mintegy megalapozza az ökológiai közgazdaságtan biofizikai ágát, kitűnő alkalom a szerző munkásságának rövid bemutatására is. A román származású egyesült államokbeli közgazdász pályájának főbb állomásait és nézeteit *Pataki* György (a Szent István Egyetem Környezetgazdaságtani Tanszékének munkatársa és az említett *Ökológiai közgazdaságtan* kör egyik vezetője) ismerteti. Az írás gazdag hivatkozásgyűjzéke jó kiindulópont lehet azok számára is, akik az életmű iránt mélyebben érdeklődnek.

Az orosz és magyar gyökerekkel rendelkező *Hrotko* Timur (közgazdász, PhD-hallgató, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Környezetgazdaságtani és Technológiai Tanszék) gondolat kísérlete elvont, ám annál eredetibb. Tanulmányában azt állítja, hogy a jelenlegi gazda-

sági berendezkedés társadalmi szempontból káros, környezeti szempontból pedig egyenesen fenntarthatatlan, ezért meg kell változtatni. Mivel az összetett gazdasági valóság (a paragazdaság) szerepe stabilizáló jellegű, elképzelhetőnek tartja, hogy nagyobb megrázkódtatás nélkül is át lehetne állni egy emberibb és környezetbarát rendszerre.

Az írás jelentős terjedelemben foglalkozik a virtualitással is, amellyel a mai környezetterhelő fogyasztás egy része a környezeti szempontból ártalmatlan virtualitás síkjára terelhető. E virtuális térben, az elgondolás szerint, a fogyasztás élménye változatlan volna, ám a környezet károsítása megszűnne. Mindez természetesen egy sor kérdést is felvet. Így például jó-e virtuálisan kielégíteni minden alantas „szükségletet”, amely emberhez méltatlan, bár kétségtelenül sokakból „előhívható” (lásd például a tömegmészárlásokat szimuláló számítógépes játékokat), vagy milyen következményekkel járna az emberi kapcsolatok széles körű, sőt teljes virtualizálása? E fontos kérdéseket azonban Hrotko Timur cikke már nem vizsgálja, ez majd egy másik tanulmány feladata lehet.

E számunk tartalmaz két könyvismertetést is. *Az édenkert kiárusítása* című könyvet, amely 1999-ben jelent meg az Egyesült Államokban a biológus Carl McDaniel és az ökológiai közgazdász John Gowdy tollából, *Takács-Sánta* András (biológus, az MTA-ELTE Evolúciógenetikai Kutatócsoport tudományos munkatársa és az említett Ökológiai közgazdaságtan kör másik vezetője) ismerteti. A magyar fordításban frissen megjelent könyv egy apró óceániai sziget példáján keresztül mutatja be, hová vezet, ha egy társadalmat kizárólag a haszonelvűség és a piaci árak irányítanak. A sziget lakossága anyagilag meggazdagodott, miközben rövid úton fölélte saját kulturális, erkölcsi és természeti tőkéjét. Vajon képesek vagyunk-e levonni a szükséges következtetéseket és más kárán tanulni?

Ökológiai problémákkal foglalkozik Endreffy Zoltán *„hogyan művelje és őrizze...”* című könyve is, amelyet Édl Ágnes, a Pécsi Tudományegyetem szociológushallgatója ismertet. Endreffy, a katolikus filozófus meggyőzően cáfolja azt a téveszmét, hogy a Biblia első lapjain található felszólítás a Föld uralmunk alá hajtására egyben a természet „leigázására”, a Föld elpusztítására is jogosít bennünket. A könyvben szó esik a kollektív összefogás szükségességéről is, amely – többek között – nemzetközi jogrend és világméretű ökológiai és szociális törvényhozás kialakítását jelenti, valamint a valódi, alulról kiinduló megoldásról, amely leginkább egy a keresztény megtéréshez hasonló tudatváltozásként írható le. Ennek révén erősödhetne az emberek egymás iránti megértése, résztvevő érdeklődése, önzetlensége és adakozókészsége.

E számunkat a 2002 augusztusában Nádasdladányban rendezett *Ökológia és Egyház* címet viselő konferencia nyilatkozatával zárjuk. A rendezvényen a katolikus, a református és az evangélikus egyházak, valamint a zsidó

hitközségek képviselői tanácskoztak. A dokumentum olyan javaslatokkal igyekszik segítséget nyújtani a magyarországi egyházak vezetőinek és a híveknek, amelyek elősegítik az ember földi létének újragondolását és a gyakorlati cselekvést. A nyilatkozat fontos, közvetett üzenete az is, hogy az egyházon kívüliek az ökológiai problémák megoldása terén is partnerként tekinthetnek az egyházakra.

Advent és karácsony – az általános gazdasági, politikai helyzettől függetlenül – különösen alkalmas az erőgyűjtésre és a tanúságtételre. A fogyasztás és a fényűzés terén visszafogott, ám szeretetben és áldásban annál gazdagabb karácsonyt és új évet kíván az Altern-csoport.

KOCSIS TAMÁS